

PREPARATION FOR ACTIONS AND PROTECTION IN CRITICAL SITUATIONS RELATED TO TRAFFIC ACCIDENTS IN PRE-SCHOOL AGE

Authors information:

Krasimir Markov

Prof. PhD

At Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ k.markov@shu.bg

🌐 Bulgaria

Anna Georgieva

🌐 Bulgaria

Потребностите на човека и човешките общности за успешно преодоляване на критичните ситуации определят необходимостта от специализирана подготовка и формиране на адекватна готовност за преодоляването им. На преден план изникват въпроси, свързани с подготовката за действия и защита на личността и човешките общности при критични ситуации. Централно място в тази подготовка следва да заемат децата на предучилищна възраст и учениците от начална училищна възраст, т.е. периодът на „продължителното детство“, важен за усъвършенстване на човека.

При възникване на критични ситуации, свързани с пътно транспортни произшествия, действията на учителите, децата от предучилищна възраст и родителите, ще бъдат неефективни, поради незадоволителната им подготовка.

Провеждането на целенасочена възпитателно-образователна дейност в детската градина по безопасност на движение по пътищата ще доведе до формирането на необходимата ориентируваща способност и повишена сензитивност за усвояване на елементарни понятия и развитие на умения и навици за безопасно поведение на улицата.

Безопасността на движението е комплексен проблем, по който трябва да има споделена отговорност от редица държавни институции, органи, неправителствени организации, частния сектор и др.

Чрез възпитателно-образователната работа по БДП с деца от три до седем годишна възраст, съвместна дейност с различни държавни институции и неправителствени организации, община, родителската общност, „Пътна полиция“, научни работници, учителски колегии от други детски градини за обмен на положителен опит и практики по различните аспекти на безопасността на движението и др. се постига много - обединение в решаването на задачите за детската безопасност, разгръщане на силите в мобилизацията на обществото за постигане на резултатите, увеличаване на броя на партньорите и съмишлениците.

В предучилищна възраст семейството е базисен субект за реализация на прехода от егоцентризъм към социоцентризъм, защото развитието на детето приоритетно се определя от взаимоотношенията с възрастните, както и подражанието на тяхното поведение от детето е възрастова негова особеност. Спецификата на обучението по БДП изисква позитивно влияние върху детето, като определящи за това са възпитателните ориентации на родителите, моделите на родителско поведение и технологията на възпитателното влияние.

БДП е сложен възпитателно-образователен проблем, който може да се реши само ако двата социализиращи фактори около децата - детската градина и семейството, функционират като възпитателно-образователна система, приложеният вариант на организиране на взаимодействията им / практически модел на партньорство, сътрудничество и приятелство/ в тази разработка се определя като успешен и доказал своята правомерност. Това е така защото настъпиха качествени изменения

в характера на взаимодействие родител-дете, а това от своя страна пък допринесе и за очакваните изменения по посока на безопасното поведение на децата в реална пътна среда. Родителите са позитивно настроени към взаимодействие с детската градина по проблемите на БДП, а учителите притежават механизмите, които осигуряват висока ефективност на това взаимодействие. Ето защо, това се използва максимално в разнообразни форми в името на здравето и запазване на живота на децата. Ефективността на съвременния диалог институция-семејство-дете зависи от деликатността, компетентността и желанието на всяка от участващите страни като водеща, подчертано още веднъж, е компетентността на специалистите.

Чрез ефективно използване на съвременните информационни и мрежови технологии се повиши качеството на образованието, обогатяване на учебното съдържание и въвеждане на иновационни образователни технологии и методи във възпитателно-образователния процес по БДП. Децата възприемат по-лесно информацията, когато е поднесена по привлекателен начин като специалното ударение е поставено върху възможностите за усъвършенстване на естетичната страна на дидактическите материали.

Безопасността не е въпрос на късмет, а на системен и последователен възпитателно-образователен процес с начало още в предучилищна възраст на детето, в семејството и детската градина. Изискванията към подготовката по безопасност като част от многостепенното обучение са: прилагане на учебна програма по БДП за съответната възраст, одобрена от МОН, перфектно подготвени и квалифицирани по темата учители, отлично оборудван учебен кабинет и полигон / площадка / по БДП и др. Създаването на добри условия - материални, учебни, игрови и др. за подобряване организацията на обучението и възпитанието на децата като участници в пътното движение в рамките на детската градина като образователна институция се отразяват съществено върху постигане на необходимото равнище на знанията, уменията и формите на оезопасно поведение на детето по пътищата, отговарящо на държавно образователното изискване по БДП. Резултатите от тази разработка доказва, че реализацията на целите и задачите на познавателна област като тази по БДП трябва да е съобразена с детския опит и потребности, които се провокират, а до голяма степен и от начина, по който е изградена и организирана предметно-пространствената среда. При използването на игрови технологии във възпитанието и обучението по БДП се наблюдава повишена познавателна активност и стремеж към ползотворно взаимодействие с партньорите и възрастните с цел правилно и бързо решаване на игровите задачи. Определено тяхното включване в педагогическата практика по БДП подпомага оптимизирането и активизирането на взаимодействията на децата и съответно тяхната успешна социализация в околния свят на предмети и възрастни.

Колкото по-богата е предметно-материалната среда, в която децата взаимодействат и живеят, толкова повече възможности за действие и взаимодействие предоставя. Естествено е грижата за нея да е важна за учители и родители. Обществото наложи и тук нови изисквания в изграждането на цялостни концепции за организацията на средата, в които на преден план са изискванията за:

- предизвикателност, функционалност, интегративност, комбинативност и безопасност
- богатство и разнообразие на дидактични материали, техника и съоръжения за игра и дейност

Подчертано преимущество е провеждането на практически занятия в среда близка до реалната - с наличие на пътни знаци, пешеходни пътеки и светофари, което спомага на децата да придобият по-лесно практически знания и умения - за преминаване през регулирани кръстовища и движение в условията на съвременната градска среда, с интензивен трафик на различни видове превозни средства.

За поставяне началото на организираното обучение и възпитание по тази специализирана проблематика в детската градина, учителите прилагат „Концепция за обучение на децата и учениците по Безопасност на движението по пътищата / БДП / в детската градина и българското училище, одобрена със Заповед РД 09-1513/05.08.2003г. на министъра на образованието и науката. Особено внимание се обръща на шест и седем годишното дете, на което му предстои да стане самостоятелен участник в движението без придружител. Неговите

знания, умения и цялостното му поведение постъпването му в първи клас трябва да се адекватни на пътната безопасност с оглед предпазването му от ПТП при самостоятелното му придвижване от дома до училището и обратно.

В глава 10 „Контрол на обучението по БДП” от „Концепция за възпитание и обучение по безопасност на движението по пътищата в детската градина и българското училище” / МОН, 2003 / е посочено, че едно от нивата за контрол при провеждане на възпитателно – образователната работа на учителя в детската градина е вътрешно – училищния контрол, който се извършва от директора или от комисията по безопасност на движението.

Ежегодно с децата се провежда тест, предназначен за придобиване на информация, чрез която да се установи моментното ниво на децата, техните интелектуални знания и умения, способността им адекватно да ги прилагат в конкретната ситуация. На базата на тази информация да се изготвят препоръки за бъдещата възпитателно-образователна работа.

Резултатите от теста разкриват знанията на децата от 3 до 7 годишна възраст за безопасността на движение по пътищата. Видно е, че обучението и възпитанието на децата е според държавните образователни стандарти. Тестът се провежда в две нива :

- тест за деца от 3-5 годишна възраст
- тест за деца от 5-7 годишна възраст.

При децата от първа и втора група резултатите са по-слаби, в сравнение с тези на децата от трета и четвърта група, като е нужно да се отбележи, че децата на три и четири години имат по малък опит и на тях тепърва им предстои да усвоят знания по БДП.

Въпросите от теста към децата от по-големите групи са по-усложнени, в предвид по-големия обем знания, натрупан от обучението и възпитанието по БДП. При тях се вижда, че резултатите са много по-добри, което ни кара да мислим, че знанията по БДП са системни и последователни и децата са почти готови да се движат самостоятелно, по улицата, тъй като притежават необходимия набор знания по БДП.

Отрицателните отговори са вследствие на честото отсъствие на децата от детската градина и от лошия пример, който родителите дават на децата си.

Данните от провежданите тестове дават основание да се направят следните обобщени изводи:

- Отговорите на децата дават възможност в обобщен вид да се очертаят пропуските в знанията на децата за пътната им безопасност и да се посочат основните направления за тяхното отстраняване
- Доказва се високата ефективност на използвания модел на планиране и учебното помагало „Пътна мозайка” за самостоятелна работа на децата. Поднасянето на познавателния материал в последователност и в система чрез игрите в него е спомогнало за успешно усвояване на образователното съдържание по БДП. Равнището на усвояване на знания и интелектуални умения, свързани с безопасност на детското поведение на улицата е високо.
- Подтвърждава се очакването, че конкретния тест е добър измерителен „инструмент” на знанията на децата за пътната безопасност.

Практическото участие на децата се осъществява на интерактивна площадка по безопасност на движението, преминавайки към мащабна конструктивно-сюжетна игра, в която децата са разделени на две групи: участници и наблюдатели. Участниците се движат на обозначените безопасни места за пешеходци, а наблюдателите определят опасните за пешеходците места и да сигнализират. Зрителното естество на ситуационната представеност в дадения случай е различна за наблюдателя и участника в ситуацията. Може да се каже, че наблюдателя има предимство по отношение на обзиримостта. За него се открива ситуационна панорамност, каквато участникът няма. Поради това ролите на двете групи след известно време се сменят.

Извод:

Приложената от работа във всички режимни моменти при децата от 3 до 7 годишна възраст развива тяхната познавателна дейност и повишава социалната им активност. Резултатите, които децата постигат, ни убеждават, че в тази насока трябва да се работи системно не само в детските градини в гъсто населените центрове, но и в детските градини на по-малките населени места.

От направения литературен обзор и проведения педагогически експеримент се установява, че:

1. В детската градина децата от 3 до 7 годишна възраст с успех овладяват знанията за правилата за улично движение.

2. Като важно средство за постигане на високи резултати и условие децата да осъзнаят собствената си отговорност, като участници в движението, се явяват приложените от нас програми за формиране на готовност у децата за безопасно движение и поведение на улицата.

3. Целенасочените въздействия формират адекватна готовност у децата от смесена група за безопасно движение на улицата.

4. Обучението на децата по безопасност на движението да се реализира с активната помощ и съдействие и на техните родители. По този начин ние ще въздействаме положително върху пътнотранспортната култура на самите родители.

Съвместната дейност с родителите потвърждава очакваното, че те са заинтересовани за живота и здравето на децата си. Родителите споделят, че общуването с децата си като пешеходци имащо акцент по темата „Безопасност на движението” им е дало възможност да:

- повишат информираността си за безопасната на децата-пешеходци;
- променят своето отношение и поведение към достойни за образец и положителен пример за намиращите се на улицата деца-пешеходци;
- да идентифицират факторите, които поставят децата в риск от нараняване или ПТП и да сигнализируют на съответните органи за препятствията, които създават опасност за движението на децата;
- да участват в разработване и провеждане на програми за създаване на безопасна среда за ходене по улицата.

Като цяло съвместната дейност с родителите на бъдещите първокласници свидетелства за наличие на тенденции, следващи тези на световната практика за мобилизиране на съвместни усилия за заинтересованата общественост с цел гарантиране защитата на децата от пътнотранспортни произшествия, а това са тенденции, отразяващи духа на 21-век.

Въз основа на отговорите от проведените тестове и анкетни проучвания се установява, че преобладаващо е мнението, че най-подходящата възраст за запознаване на децата с безопасността на движението по пътищата е възрастта три и седем години.

Анализът на анкетите с родителите показва, че те положително оценяват възпитателно образователната работа в детската градина по БДП. В професионален план е спечелено доверието на родителите към учителите като можещи и знаещи професионалисти, чиято цел е опазването на живота и здравето на поверените деца чрез гарантирано качествено възпитание и обучение по проблемите на БДП. Родителите твърдо застават зад мнението, че занятията за правилата за движение по пътищата, изграждане на уменията за безопасно поведение по улиците, трябва да се усвояват още в ПУВ, в частност в условията на детската градина. Определено така придобити в детството, те се превръщат в норма на поведение, а в последствие и в човешка потребност. Родителите са на мнение, че:

90% от децата прилагат адекватно усвоените знания, умения и форма на поведение при решаване на различни проблемни ситуации, когато са улицата - познават, именуваат и разграничават основните елементи на улицата и обясняват тяхното предназначение за сигурността си, знаят и спазват правилото за движение по тротоар - движат се в дясно от страната на сградите и не пречат на останалите пешеходци.

10% от децата все още не са наясно със значението на бордюра като част от тротоара и разделят опасната от безопасната част на улицата.

75% от малките пешеходци пресичат улицата на пешеходна пътека. Познават и търсят още по-безопасни начини за пресичане чрез подлез и надлез, като ги откриват чрез съответните пътни знаци. За съжаление има и деца, които се опитват да пресичат улицата при липса на маркирана пешеходна пътека, без да я потърсят в близост такава.

Изучаването на детските рисунки на експертно ниво ни дава възможност да установим нивото на знанията на децата по БДП и отношението им по проблема.

Във всички детски рисунки се вижда желание у децата да покажат чрез рисунка своето отношение и познания за безопасността на движението по пътищата. Децата са проявили не само изобразителна грамотност, но и емоционално отношение към проблема. В композиционно отношение децата използват познатата схема – важният, главният обект е поставен в средата на творбата. В случая – това е човекът – дете или възрастен – участник в пътното движение.

В своите рисунки децата целенасочено отразяват началните си познания за БДП, някои начини за действие и правилно отреагиране с практическо приложение в сложната пътно – транспортна обстановка.

По – добрите изобразителни резултати се дължат, както на положените усилия от учителя за огромяването на децата по разглеждания проблем / БДП /, така и в представената визуална и теоретична информация.

Рисунките на децата на пет и шест години се получават с по-голяма изразителност в сравнение с рисунките на децата от малките групи - три и четири годишните деца. Влияние оказва естественото усвояване на повече знания и изобразителни умения.

Изводът, който налага анализа на детските рисунки е, че познавайки рисковете, пред които ежедневно е поставено всяко дете и възрастен, води до осъзнаването, че най-добрата защита е именно превенцията.

Заклучение

Усвояването на трайни знания и изграждането на трайни умения и навици за адекватни действия при сложни пътно-транспортни ситуации спомагат за опазване здравето и живота на хората. Въпреки, че се изразходват значителен брой средства и се полагат усилия за усъвършенстване квалификацията на водачите на моторни превозни средства, голям ефект не се постига. Не са рядкост случаите, в които загубите, предизвикани от пътно-транспортни катастрофи са свързани с недостатъчната подготовка на човека.

Предучилищната възраст предоставя идеални условия за създаване на отношение и формиране на елементарни умения за безопасно поведение на пътя. Отпечатъкът на „първите седем години” трайно се задържа и върху такъв важен проблем, какъвто е пътната култура. В тази възраст децата рядко се движат самостоятелно. Имат ограничен социален опит и трудно преценяват сложността на пътната обстановка. Причините са главно в техните възрастови особености – нямат разпределено внимание, имат слабо формирани волеви задръжки с преобладаващи възбудни процеси. Недоразвитите ориентировъчни способности и сензориката в този период не им позволяват да вземат правилни решения и да реагират адекватно и безопасно в опасни ситуации и липса на време. Въпреки това, като най-заstraшената категория участници в движението, те трябва да умеят да се движат безопасно.

Методиката позволява на всеки учител в детската градина да организира възпитанието и обучението по БДП съобразно така наречения „статус на детето”, както и в контекста на средата, в която живеят, играят и учат поверените му деца.

Възпитанието и обучението на децата по БДП допуска използването на беседи, игри, етюди, конструиране, моделиране, представления и др. Да се извършват в реална среда. Условията на тихите улици покрай детската градина могат да се използват за трениране в игрови моделирани ситуации, отразяващи елементи от реалните пътно-транспортни комуникации. Възможно е пресъздаването на ситуации с конфликтен характер – „пътно-

транспортни произшествия”, „намеса на пътните полицаи”. Фиксира се вниманието върху забранителните знаци и тяхното предпазващо значение.

Улиците с интензивно движение могат да се използват за наблюдение на поведението на други участници в движението, откриване на грешки, коментиране на поведението им. Така се увеличава възможността за формиране на правилно поведение в реална пътнo-транспортна култура.

При обучението по БДП трябва се постигне автоматизиране на всяко действие чрез целенасочено упражняване и довеждане до висше умение / двигателна дейност, свързана с неочаквано възникнали задачи в сложна и бързо изменяща се обстановка.

Работата по БДП във всички групи трябва да доведе до полагане в единство на основите на всички компоненти на функционалната грамотност и съвременна култура на поведение. От децата се очаква да започнат да формират начални знания и умения за безопасно поведение. С това се поставят основите на възпитаване на съвременна транспортна култура. За контрол на постиженията на децата по БДП се използват предимно устни методи / оценява се умението на детето да отговаря самостоятелно и точно на поставените въпроси, използвана терминология, разказ по картина, по наблюдения и лични преживявания / за проверка, наблюдение на тяхното поведение и оценяване резултатите от тяхната дейност. Игрите в тази възраст също изпълняват роля на тествоапроверка.

Безопасността на движението на децата по пътищата не е въпрос на късмет, а на системен и последователен възпитателно-образователен процес, който се осъществява в детската градина от квалифициран по темата персонал. Спецификата на обучението по БДП изисква позитивно влияние, като определящи за това са възпитателните ориентации на родителите, моделите на родителското поведение и технологията на възпитателното влияние.

Необходимостта от взаимодействие на детската градина със заинтересованата общност по темата налага активни действия от страна на всяка педагогическа колегия.

Осъзнаването на рисковете от пътнo-транспортни произшествия с деца и свързаните с тях последствия за отнемане живота или инвалидизирането им са част от нашето обкръжение и ежедневие. Разбирането, че възпитанието и обучението в детската градина за безопасно движение по пътищата като изключително значимо е превантивна мярка за предвиждане и изпреварване на риска и служи за защита на живота и здравето на децата.

Детската градина, като гарант на функциониращата институция за реализация на държавните образователни изисквания за учебното съдържание в предучилищна възраст, осъществява мисия на организирано и целенасочено педагогическо взаимодействие между учител-родител-дете-общество.

Детската безопасност е част не само от професионалните, но и от гражданските компетенции на педагозите.

References:

1. Kontseptsia za vazpitanie i obuchenie po bezopasnost na dvizhenieto po patishtata v detskata gradina i balgarskoto uchilishte” / MON, 2003 /
2. Haydar, G. Patna mozayka / 6-7 godini / . S., Anubis, 2005